Ина Христова

ИНТЕРВЮТО В ХЪРВАТСКО-БЪЛГАРСКИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ОТНОШЕНИЯ (В ПЕРИОДА СЛЕД 1989 Г.)

Ина Христова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
София

UDK 316.73(497.5+497.2)“19/20”
821.163.42.09“19/20”(047.53)
DOI: 10.21857/ygjwrc2nly

Ролята на интервюто в областта на междулитературната рецепция почти не е изследвана, въпреки че наблюденията показват все по-интензивното му и широко присъствие в рецепционния процес през последните десетилетия. Наблюденията върху медийната рецепция на хърватската литература в периода след 1989 г. показват относително широко присъствие на интервюта с хърватски писатели, които се провеждат или публикуват в различен тип медии. Тази относителна разнородност дава възможност за изследване и систематизиране на водещите подходи на интервюиране и разглеждане на типологията на писателското поведение, писателските образи и писателските роли. Както и в останалите сегменти на рецепцията, най-широко представени чрез литературни разговори са Дубравка Угрешич и Миленко Йергович; присъстват и Миро Гавран, Борис Бек, Бранко Чегец, Славенка Дракулич, Иван Херцег, Ивана Бодрожич, Драго Гламузина, Кристина Гавран, Рада Ивекович.

Ролята на интервюто в областта на междулитературната рецепция почти не е изследвана, въпреки че наблюденията показват все по-интензивното му и широко присъствие в рецепционния процес през последните десетилетия. В качеството си на медиен текст и публицистичен жанр интервюто пряко участва в междулитературната и междукултурна комуникация и за разлика от специализираните жанрове на литературната критика има много по-широка публика. Нещо повече, предвид устойчивата тенденция на ограничаване на професионалната литературна критика, интервюто често има водеща роля за формиране на рецепционен контекст и конструиране на рецепционни образи и представи.

Сред множеството определения на интервюто за отправна точка на разработката избираме дефинирането му като „сложен комуникационен процес“[1], тъй като в най-голяма степен отговаря на разглеждането му като инструмент на междулитературно общуване. Структурното ядро на интервюто – редуването на въпроси и отговори в ситуация на личен контакт между интервюиращ и интервюиран, възпроизвежда формата на диалога. Именно тази имплицитна на жанра диалогичност е определяща за ролята и функцията на интервюто в рецепционния процес. На първо място тук се откроява специфично двойственото отношение на жанра на интервюто към хоризонта на очакване на приемащата литература – от една страна типологията на въпросите на интервюиращия отразява формирани вече конвенции и стереотипи на възприятие, от друга страна споделените в разговора идеи и схващания имат потенциала да променят или да конструират нови нагласи в читателския хоризонт. Една от най-важните функции на интервюто в процеса на рецепцията е привличането на читателя и приобщаването му към междулитературното и междукултурно общуване. Като форма на междуличностно общуване интервюто предполага личен тип присъствие, а това създава у читателя усещането за персонален контакт с писателя. Тази персоналност и илюзията за интимност на общуването са решаващи за налагането на интервюто в съвременната култура, в която все по-натрапчиво присъства култът към изповедността, себеизразяването и самопоказването.

За писателя интервюто е една от най-продуктивните форми на съучастие в създаването на рецепционен контекст на собственото му творчество; от една по-различна гледна точка анализът на писателското интервю може да бъде продуктивен за изследването на начина, по който медиите влияят и контролират писателското поведение. Именно интервюто прави видими писателските присъствия и има решаваща роля за конструирането на публичния образ на писателя.

Наблюденията върху медийната рецепция на хърватската литература в периода след 1989 г. показват относително широкото присъствие на интервюта с хърватски писатели, които се провеждат или публикуват в различен тип медии – както в специализирани издания като „Литературен вестник“, „Култура“, „Литературни Балкани“, „Славянски диалози“, така и в ориентирани към много по-широка публика издания като „Капитал“, „Дневник“, сайт „Труд“, в телевизионни и радиопредавания за култура, включително и в публицистични формати с висок рейтинг като „Панорама“ (Българска национална телевизия) и „Свободна зона с Георги Коритаров“ (ТВ *Европа*.). Тази относителна разнородност дава възможност за изследване и систематизиране на водещите

[1] Stewart, Charles. Interviewing. // William F. Eadie (Ed.). *21st. Century Communication: A Reference Hand-book*. Los Angeles: SAGE Publications, 2009, с. 186.

подходи на интервюиране и разглеждане на типологията на писателското поведение, писателските образи и писателските роли. Както и в останалите сегменти на рецепцията, най-широко представени чрез литературни разговори са Дубравка Угрешич и Миленко Йергович; присъстват и Миро Гавран, Борис Бек, Бранко Чегец, Славенка Дракулич, Иван Херцег, Ивана Бодрожич, Драго Гламузина, Кристина Гавран, Рада Ивекович.

В англоезичната научна продукция съществуват не малък брой изследвания, които разглеждат литературното интервю от различни гледни точки и в различни контексти. Самият термин *литературно интервю* се отнася до „лични интервюта, дадени от писател, а в някои случаи и водени от писател, които имат отношение към литературата, нейното писане или нейния опит и са публикувани както в популярни, така и в по-специализирани литературни медии“[2]. В колективната разработка върху поетиката на литературното интервю, Масшелайн и съавторите й коментират спецификите в употребата на термина в различните културни традиции, като отбелязват, че във франкофонската традиция по-често се използва терминът *entretien d'écrivain – писателско интервю,* който е определен като алтернативен[3]. В настоящото изследване ще използваме и двата термина, но не като синоними, а за да разграничим видовете интервюта, които се наблюдават в българската рецепция на хърватската литература след 1989 г. В зависимост от подходите и стратегиите на интервюиране и от гледна точка на водещите теми и типа информация се открояват два модела, които могат да бъдат определени като литературно-аналитично интервю и писателско интервю.

Към модела на литературно-аналитичното интервю се отнасят разговорите с Миро Гавран, Иван Херцег, Бранко Чегец, Славенка Дракулич, Кристина Гавран, някои от разговорите с Миленко Йергович. Очаквано, този модел присъства най-често в специализирани печатни и електронни издания, в читателски блогове и сайтове. В него преобладаващата част от въпросите насочват към творчеството на писателя или тематизират конкретни творби чрез определени литературни категории – герой, сюжет, хронотоп, символен свят. Отличителен белег на този начин на интервюиране е разгърнатата структура на въпросите, които най-често съдържат обширен коментар или интерпретация, формулират тези и съпоставки, изказват идеи и съждения въз основа на задълбочено познаване на творчеството на интервюирания писател. Те подтикват писателя към отговори, съдържащи обширен автокоментар и авторефлексия, а в текста, който е продукт от този разговор, преобладаваща е наративната форма. В интервюто като краен резултат форматът въпрос/отговор функционира като

[2] Masschelein, A., Meurée, C., Martens, D., Vanasten, S. The Literary Interview. Toward a Poetics of a Hybrid Genre. // *Poetics Today*, 35 (1), 2014, с. 3.

[3] Пак там, с. 3,4.

външна рамка на един аналитично-интерпретативен разказ, който конструира представа за конкретна художествена творба или за цялостното творчество на интервюирания писател.

В конкретните реализации на тази практика на интервюиране обаче нерядко се наблюдава преекспониране на личността на интервюиращия в желанието му да демонстрира знания, ерудиция и начетеност. Подобни случаи потвърждават „несигурността на литературното интервю“[4] като *инструмент за конструиране на себе си*[5] – когато личността на интервюиращия настоява да бъде доминираща, ползите за междулитературното общуване и опознаването на другия, са съмнителни[6].

Литературно-аналитичното интервю най-често се наблюдава в специализирани литературни и културни издания („Литературен вестник“, „Славянски диалози“, „Литературни Балкани“ и др.). Обичайна практика на интервюиране е задаваните въпроси да насочват както към конкретни творби и творчеството на писателя, така и към обобщение и типологизация на литературния процес. Определящи за междулитературната комуникация са въпроси, подтикващи към анализи и оценки, които имат потенциала да ориентират читателя не само в преводната продукция, но и в актуалното състояние на чуждата литература. Интервюираният писател се оказва в ролята на литературен критик, чийто преценки въздействат върху литературните и културни интереси на приемащата публика. Този тип интервю е особено продуктивно в процеса на рецепцията, т.к. компенсира в известна степен недостига или липсата на т.нар. оперативна критика и на критически обзори, и участва в конструирането на контекст на конкретните явления на рецепцията. Представителни за този модел на интервюиране са разговорите с Иван Херцег, Бранко Чегец, Славенка Дракулич, някои от интервютата с Миленко Йергович.

Подчертано концептуално е интервюто на преводачката Рада Шарланджиева с Миленко Йергович по повод българския превод на романа му „Орехови двори“[7]. Въпросите са формулирани на базата на задълбочено познаване и детайлен прочит както на конкретната творба, така и на цялостното му творчество, и предразполагат писателя за творческа автоинтерпретация, изключител-

---

[4] Изразът е заемка от заглавието на статия на Сара Фей, която разглежда влиянието на Интернет върху литературното интервю – вж. Fay, Sarah. The Precarious State of the Literary Interview. // *The Atlantic*, May 23, 2012. <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2012/05/the-precarious-state-of-the-literary-interview/257384/> (20. 12. 2022).

[5] Във връзка с романа на Милан Кундера „Безсмъртието“ Аткинсън и Силвърман разглеждат интервюто като стратегия за въобразяване на себе си – вж. Atkinson, Paul and David Silverman. Kundera's Immortality: The Interview Society and the Invention of the Self. // Qualitative Inquiry, Vol.3, Is. 3, 1997, с. 259-383. <https://journals.sagepub.com/doi/epdf 304> (20. 12. 2022).

[6] Илюстративни в това отношение са някои от интервютата с Миленко Йергович и със Славенка Дракулич.

[7] Йергович, Миленко**.** На всяка цена да се говори истината. Разговор на Рада Шарланджиева. 21. 9. 2015. // *Портал за култура, изкуство и общество*. <https://kultura.bg/web> (20. 9. 2022).

но продуктивна и полезна за читателя. В хода на разговора последователно се конструира една относително цялостна представа за творчеството на писателя, за присъщите му жанрово - тематични предпочитания и начин на писане.

По сходен начин е изградено и интервюто на Ани Бурова със Славенка Дракулич[8]. Базирано на въпроси, които концептуализират творчеството и творческия път на писателката, това интервю е изключително продуктивно в очертаването на съвкупност от контексти – литературен, културен, биографичен, които са необходимо условие за реализацията на пълноценна рецепция.

Разговорът с Кристина Гавран с модератор Елена Христова[9] също е конструиран върху задълбочено познаване не само на творчеството на писателката, но и на съвременния литературен процес. В този разговор прави впечатление начинът на интервюиране – въпросите са целенасочени, конкретни и компетентно зададени в стегнат и лаконичен стил. Цялостната драматургия на интервюто е насочена към диалогизиране на художествения свят на романа „Китара от палисандрово дърво“ чрез взаимодействие на разнородните перспективи на критическия прочит и автоинтерпретацията.

Разговорите с Бранко Чегец[10] и Иван Херцег[11] открояват два различни подхода, които обаче са еднакво продуктивни за формирането на рецепционен контекст. Интервюто с Иван Херцег тръгва от детайлно вглеждане и вживяване в неговата поезия и протича като многоаспектен и многопосочен разговор, който обговаря специфичната поетика, стилистика и поетическа реторика. Задълбочената и аналитична формулировка на въпросите провокира автора да разсъждава върху собственото си творчество по начин, който разкрива както усещането му за поезия и литература, така и отношението му към съвременния литературен процес.

И докато в разговора с Иван Херцег отправна точка е индивидуалният прочит на конкретни творби, интервюто с Бранко Чегец е с концепция, насочена към обглеждането и обсъждането на хърватския литературен процес и на хърватския литературен живот, вкл. състоянието на книжния пазар, издателските политики, институционалната подкрепа на литературата и културата – въпрос, изключително важен за междулитературното и междукултурно общуване.

---

[8] Дракулич, Славенка. Отдалеченост понякога помага нещата да бъдат видени по-добре. Разговор на Ани Бурова. // *Литературен вестник*, бр. 5, 2018, с. 5.

[9] Гавран, Кристина. На живо: Срещи с писатели: Кристина Гавран. Модератор Елена Христова. // *Софийски международен литературен фестивал*, 8. 12. 2021. <https://hi-https://hi-in.facebook.com/sofialiteraryfest> (20. 9. 2022).

[10] Чегец, Бранко: Литературата е по-добра от времето, в което живеем... Разговор на Ани Бурова и Русанка Ляпова. // *Литературен вестник*, бр. 37/2021, с. 3.

[11] Херцег, Иван: Поезията е от полюса на тишината. Разговор на Марин Бодаков. // *Литературен вестник*, бр. 6, 2015, с. 4-5.

В наблюдавания корпус от текстове се откроява присъствието на още един вариант на модела на литературно-аналитичното интервю. В него интервюиращият тръгва от личния прочит и субективното преживяване на света на творбата и води разговора от гледната точка на индивидуалния читател. Комуникативният модел на този тип интервю съчетава личния разговор с *интервюто диалог*[12], като извежда към споделено с автора съпреживяване на творбата и конструиране на художествените й послания. Представително за този вариант е интервюто на преводача от китайски и английски език Стефан Русинов с Миленко Йергович[13]. Изцяло базирани върху субективното читателско възприятие, въпросите съдържат анализи, съпоставки и наблюдения, които тематизират необичайни и изненадващи и за самия автор аспекти на художествения свят на творбите. Разговорът протича като диалогичен прочит, в който автор и читател заедно реконструират фикционалния свят и същевременно отварят разнородни, близки и далечни, контексти – от ненаписаната история на храненето в обсаденото Сараево до киното, историята, смисъла на литературата, човешките стремежи, щастието и нещастието. Този начин на интервюиране е продуктивен не само по отношение рецепцията на творчеството на Миленко Йергович, но и в посока на стимулирането на култура на четенето и експлицирането на модела на активното и пресътворяващо четене, при което читателят е съучастник в създаването на света на творбата.

В модела на писателското интервю въпросите са фокусирани върху личността на писателя и насочени към изследване на публичния му образ.

В този модел обикновено доминира контекстуалният подход при структурирането на интервюто – въпросите задават общи теми от обществено-политическия и социокултурния контекст, а понякога засягат личния живот и биографията на писателя. Интервюирането на хърватските писатели показва присъствие на устойчив тематичен репертоар – войните в Югославия и постюгославската криза; паметта и забравата; пренаписването и измислянето на миналото; етническата толерантност, национализмът и патриотизмът на Балканите[14]. Мястото и функцията на тези въпроси в структурата на разговора могат да бъдат различни в зависимост от предварителната стратегия на интервюиращия и целевата публика, към която приоритетно са ориентирани посланията.

---

[12] Едгар Морен разграничава четири типа интервю в зависимост от комуникативния модел: *интервю обред, анекдотично интервю, интервю диалог, интервю изповед*. В *интервюто диалог* интервюираният и интервюиращият заедно съобщават нещо ново – вж. Јевтовић, Зоран, Петровић, Радивоје, Арацки, Зоран. *Жанрови у савременом новинарству*. Београд, Јасен, 2014, с. 123.

[13] Йергович, Миленко: Поне за малко да се отречем от идеята за щастие на всяка цена. Разговор със Стефан Русинов. 30.09.2015. <http://chetohkniga.blogspot.com/2015/09/blog-post_30.html> (20. 9. 2021).

[14] Този тип въпроси са водещи в преобладаващата част от разговорите с Миленко Йергович и Дубравка Угрешич; присъстват в разговорите с Ивана Бодрожич, Славенка Дракулич, Борис Бек, Рада Ивекович.

Решаващ, разбира се, е „*стилът на отговаряне*“[15] на интервюирания писател, който в редица случаи определя хода на разговора. Многобройни са случаите, в които именно този тип въпроси формират тематично и концептуално ядро и са определящи за функцията на интервюто в публичното пространство. Симптоматични в това отношение са поставените заглавия на разговорите – те извеждат на фокус онези писателски изказвания, които се отнасят до актуални и социално значими явления. Най-често тези интервюта се появяват в неспециализирани печатни и електронни издания, ориентирани към разнородни публики, значително по-многобройни от профилираната публика на специализираните издания. В качеството си на медиен текст този тип интервю поставя писателя преди всичко в ролята му на културен авторитет, който въздейства върху формирането на общественото мнение по социално значими проблеми. Типичен пример е разговорът с Миленко Йергович на в. *Труд*[16], който започва с темата за войната в Босна и Херцеговина, обвързва я с проблема за бежанците от Сирия и достига до ситуацията в Украйна и анексирането на Крим. Цялостната концепция на интервюто е насочена към установяването на връзки между различни обществено-политически процеси и събития и осмислянето им през стереотипите за Балканите и историята, въпросите за манипулацията, агресията, терора. Фокусът на интервюто е твърде далеч от литературата и литературното творчество. Начинът на формулиране на въпросите филтрира темите през личния социален опит на писателя – практика, която често се използва в този тип интервюта. Отговорите на Йергович обаче изместват зададената от въпросите тематична рамка и конструират свой сюжет; следват собствена тематична нишка, която префокусира въпросите и избягва предзададените отговори. В този случай водещата функция на интервюто е категоричното заявяване на писателската индивидуалност и специфична интелектуална и духовна чувствителност.

Наред с разговорите, в които обществено-политическата тематика е централна, се наблюдават и случаи, в които тя има фонова роля или функционира като подстъп и отправна точка, а в хода на разговора въпросите се ориентират към творчеството и личността на писателя. На фокус обаче отново са поставени ценностните съждения и позицията на писателя по актуални теми. Към този тип могат да бъдат отнесени разговорите с Миленко Йергович в сайта *Аз чета*[17] и в литературен клуб „Перото“[18].

---

[15] Ченгелова, Емилия. *Интервюто в социалните науки.* София, Омда, 2016, с. 266.

[16] Йергович, Миленко: От комунистите по-лоши са само бившите комунисти. Разговор на в. *Труд*. 27. 9. 2015, <https://trud.bg/article-5008978/> (20. 9. 2022).

[17] Йергович, Миленко: Ако обичаме своята родина, бихме приели в нея и онези, които са останали без родина. Разговор на Милена Златарова. 25. 9. 2015., сайт *Аз чета.* <https://azcheta.com/interview-milenko-jergovich/> (20. 9. 2022).

[18] Йергович, Миленко. Представяне на Миленко Йергович в литературен клуб „Перото“ с водещ Светлозар Желев и с участието на Русанка Ляпова, Жела Георгиева и Рада Шарланджиева. 23. 9. 2015.

Независимо от различията в структурата на наблюдаваните интервюта, контекстуалният подход е във висока степен информативен по отношение на кодовете и конвенциите, които конструират актуалния хоризонт на очакване на приемащата култура. Анализът показва, че предварителните нагласи, въз основа на които се формулират въпросите, са свързани с теми като произход, език, идентичност, регионална и национална принадлежност. Оттук и формирането на един стереотипен репертоар от въпроси, отнасящи се до актуалните проблеми на Балканите и засягащи национализма, етническата толерантност, миналото, паметта, забравата.

Балканският код често играе основна роля при конструирането на смисъла на творчеството на Йергович. Показателни в това отношение са встъпителните думи на водещия Светлозар Желев при представянето на писателя в клуб „Перото": „След тази книга („Орехови двори") всички неща, които се случиха на Западните Балкани през последните 20 години, са ми по-ясни"[19]. Отговорът на Йергович реконструира хоризонта на очакване, формиран от представите за близост и споделена принадлежност към света на Балканите: "За мен е важно книгите да излизат на български език по няколко причини. Всички ние живеем на Балканите и принадлежим към един общ южнославянски кръг. (...) Аз самият смятам, че е важно да съществува съзнанието за една обща южнославянска общност"[20].

В това изказване на писателя прави впечатление категоричното заявяване на усещане за „обща южнославянска принадлежност". Изразяването на подобна позиция днес е заредено с риска да прозвучи старомодно или носталгично. То обаче може да бъде четено и като знак за преодоляване на кризата на традиционните връзки в южнославянския културен кръг през 90-те г. на XX век, чиято кулминация е широко известният дебат между хърватските интелектуалци Станко Ласич и Игор Мандич, познат като „българския въпрос на хърватската литература"[21]. Няма как да не се отбележи, че интензивното развитие на хърватско-българските културни и литературни отношения през последните десетилетия е категорично опровержение на опитите за прокарване на каквито и да било демаркационни линии.

Актуализирането на маргинализираната днес концепция за „южнославянска общност" откроява едно от специфичните измерения на ролята на Миленко Йергович в хърватско-българските културни и литературни отношения. Йергович също така е и един от най-активните посредници на българската ли-

<https://www.youtube.com/watch?v=t9wE5dDJ8SI>;<https://www.youtube.com/watch?v=VilGP4oQiBA> (20.09.2022).

[19] Пак там.

[20] Пак там.

[21] Виж Luketić, K. Bugarsko pitanje hrvatske kulture. // *Balkan: od geografije do fantazije*. Zagreb, Mostar, Algoritam, 2013, c. 228-235.

тература в Хърватия, който редовно коментира и рецензира новоиздадената преводна продукция.

Същевременно, една от ключовите тенденции в съвременния рецепционен процес е проблематизирането на кодове като произход и национална принадлежност от гледна точка на тяхната релевантност към писателя и литературата. Индикативни в това отношение са голяма част от интервютата на Дубравка Угрешич, в които тя поставя под въпрос мисленето за писателя и литературата през критериите за произхода и националната и езикова идентичност и насочва читателското внимание върху кризата на идеята за националната представителност на писателя и творбата. „Кого представлява писателят" е въпрос на фокус в разговорите с Угрешич. Най-често това е въпрос, който самата тя поставя в една или друга форма и насочва посланията на разговора към необходимостта от ревизия на начините на говорене и мислене за литературата, за традицията и писателската принадлежност. Отношенията на Угрешич с Хърватия, противоречието между статута ѝ на „хърватска писателка в чужбина" и „едно от представителните имена на хърватската литература" от една страна и от друга – себеидентификацията ѝ като „транснационален писател"[22], както и провокативно-ироничното ѝ самоопределяне като „югославска писателка" създават условия за прекрачване на границите на хоризонта на очакване, формиран от традиционните представи за национална литература и национален канон.

Съвсем различна версия на писателското самоопределение разкриват разговорите с Миленко Йергович. На въпрос „След разпада на бивша Югославия вашата сънародничка и колежка – хърватската авторка Дубравка Угрешич, се самоопределя като „югославска писателка". А как вие определяте себе си?" – Йергович дава следния отговор: „Разбирам какво има предвид Дубравка, когато казва, че е югославски писател. Но аз приемам себе си като хърватски писател. Това е езикът, на който пиша. Той ме определя. И пиша за онези, които ме четат на майчиния си език"[23]. Така изказана, позицията на Йергович прозвучава като осъзнато противопоставяне срещу позицията на „транснационалния" писател и категорично самоосъзнаване като „национален писател". Но тук категорично не става въпрос за осмисляне на писателската принадлежност като даденост на произход, език, родина, традиция. Както е известно, личната ситуация на Йергович е достатъчно комплицирана: той е роден и израснал в Сараево, а през 1993 г. се преселва в Загреб и оттогава активно участва в хърватския литературен и културен живот. Самоопределянето му като хърватски писател е въпрос на духовен избор, който не произтича от национална при-

[22] Угрешич, Дубравка. Цената на предателството. Разговор на Дьорд Сербхорват. // *Литературен вестник*, 17/2000, с. 11.

[23] Йергович, Миленко: От комунистите по-лоши са само бившите комунисти. Разговор на в. *Труд*, 27.09.2015. <https://trud.bg/article-5008978/> (20. 9. 2022).

надлежност[24], а от усещането за споделеност и духовна заедност на писателя и публиката, на писането и четенето[25].

Коренно различни, позициите на Угрешич и Йергович по отношение на националната принадлежност на писателя, формират специфична полемична зона в рецепционния процес. Жанрът на интервюто в този случай далеч надхвърля познавателната си стойност и функционира като фактор в актуалния процес на преразглеждане на кодовете и конвенциите на четенето.

Наблюденията върху българската рецепция на хърватската литература ясно открояват решаващата роля на интервюто за конструиране на публичността на писателската фигура. Особено продуктивно в това отношение е разглеждането на рецепционния модел на Дубравка Угрешич, в който е безспорна доминацията на писателското поведение и писателските роли. В конструирания от медиите разказ за Угрешич като водеща се налага фигурата на писателя, при това твърде често за сметка на повърхностното обговаряне на творбата. Решаващо тук е значението на избраните публични роли, сред които на първо място е ролята на интелектуалеца, традиционно асоциирана с бунтарство и открито заявяване на несъгласие и недоволство от съществуващия ред. Поредица интервюта с Дубравка Угрешич експлицират тази й роля[26] като утвърждават трайни черти на публичния й образ и очертават формирането на собствена ниша в полето на обществената критика, в чийто фокус са балканските национализми, глобалната стандартизация, превръщането на литературата в пазарно-развлекателна индустрия.

За разлика от устойчивото обвързване на гражданската позиция на Угрешич с протест и съпротива, Миленко Йергович иронично се дистанцира от отъждествяване на писателското му поведение с интелектуалния бунт, заявявайки: „Аз не съм бунтовник, нито революционер. Искам да бъда само това, което съм. А понякога това е по-трудно, отколкото да си бунтовник“[27]. Подобна ре-

---

[24] На въпрос „Чувствате ли се у дома си в Загреб?“ – писателят отговаря: „Не, в Загреб живея като чужденец и съм доволен.“ Вж. Йергович, Миленко: Ако обичаме своята родина, бихме приели в нея и онези, които са останали без родина. Разговор на Милена Златарова. 25. 9. 2015. <https://azcheta.com/interview-milenko-jergovich/> (20. 9. 2022).

[25] За комплицираната ситуация на писателя в бившето югопространство свидетелстват и следните думи на Йергович: „..., не бива да се забравя, че езикът, на който пиша, не е само език на държавата, в която живея, не е само език на Хърватия, а и на Босна и Херцеговина, Черна гора и Сърбия. Съответните националисти в другите държави нямат никакви възражения срещу мен, защото не живея в техните родини. Там имам само нормални читатели, каквито впрочем имам и в Хърватия, но ако се преселя в някоя от другите държави, след няма и седем дни ще започнат проблемите и с техните националисти“. Вж: Йергович, Миленко: Поне за малко да се отречем от идеята за щастие на всяка цена. Разговор със Стефан Русинов. 30. 9. 2015. <http://chetohkniga.blogspot.com/2015/09/blog-post_30.html> (20. 9. 2022).

[26] Показателно е участието на Угрешич в дискусията *Гласът на интелектуалеца.* Вж: Угрешич, Дубравка: Няма бунтарство без значителен личен риск. Разговор на Амелия Личева и Ани Бурова. // *Литературен вестник*, бр. 28, 2012, с. VII.

[27] Йергович, Миленко: От комунистите по-лоши са само бившите комунисти. Разговор на в. Труд, 27. 9. 2015. <https://trud.bg/article-5008978/> (20. 9. 2022).

торика обаче съвсем не означава отказ от значимост на собственото публично присъствие. Отрицанието очевидно е насочено към стереотипните обществени нагласи и медийното вписване на писателя в клиширани и предзададени роли – това е, което Йергович категорично не приема и настоява за автентичност и самотъждественост на писателския образ и културно присъствие.

Докато в писателското си поведение Миленко Йергович залага на автентизъм и спонтанност, една голяма част от разговорите с Угрешич са изключително ползотворни за анализ на писателските стратегии на медийно себепредставяне. Те предлагат поглед към писателя в акта на самосъздаване на писателската му фигура през поредица от идентификации с образи и роли с утвърдени социокултурни конотации, които имат потенциала да привличат и задържат интереса на публиката. Характерната за Угрешич самоидентификация през непринадлежността и преекспонираната другост е стратегия на автопромотиране, която залага колкото на литературното творчество, толкова и на писателската биография, и осигурява конвертируемостта на „транснационалния" писател. Друга роля, типична за Угрешич, е тази на жената писателка. Най-често тя е амбивалентно осмисляна. От една страна е идентификацията с образа на жената писателка, мислена през дискриминацията в мъжки структурирания литературен свят. От друга страна е категоричният й отказ да бъде вписана, според собствените й думи, в „женското литературно гето"[28].

Подробното разглеждане на разговорите с Угрешич налага извода за публично присъствие, което е съзнателно, последователно и системно конструирано. Подобна стратегия неизбежно рискува да бележи писателския образ с негативите на неавтентичността или автомитологизацията. Този риск Угрешич успешно избягва чрез постоянен самоанализ, самоирония, самозаиграване и заиграване с драматургията на медийния контрол върху писателя и литературата. Илюстративни в това отношение са редица интервюта, в които тя насочва разговора към темата за медийното форматиране на писателския образ и писателските роли. За настоящето изследване особено ценни са нейните разсъждения, споделени пред публиката на Софийския панаир на книгата през 2021. В контекста на темата за маргинализирането на литературната критика като арбитър на добрия литературен вкус Угрешич поставя един от ключовите проблеми на медийното позициониране на писателя и литературата: фокусирането на публичното внимание върху личността на писателя за сметка на маргинализирането на творбата[29].

---

[28] Угрешич, Дубравка: разговор на Ирена Груджинска-Грос. Литературен клуб. <https://litclub.bg/library/prev/ugreshich/interview.html> (20. 9. 2022).

[29] „Вече не е важен текстът, важен е авторът" и „Читателите припознават автора, а не текстовете." – Угрешич, Дубравка. На живо: Срещи с писатели: Дубравка Угрешич. Модератор Амелия Личева. Софийски международен литературен фестивал, 12. 12. 2022. <https://hi-in.facebook.com/sofialiteraryfest/videos/941083179872117> (20. 9. 2022).

Специализираните изследвания идентифицират този проблем като „журнализиране на писателя“ (*journalization of the writer*) – явление, което е пряко следствие от водещите практики на интервюиране в съвременната култура. Проблемът е дефиниран и анализиран от френската журналистка Клеър Парне[30]. Изходът от тази ситуация тя вижда в „преоткриване на креативната и продуктивна функция и освобождаването ѝ от винаги и отново появяващата се авторска функция“[31]. Подобно решение обаче е трудно постижимо, доколкото предполага и изисква прилагането на целенасочени политики за култивиране на читателя и осмисляне на четенето като духовно и естетическо общуване между автор, творба и читател.

„Всеприсъствието на интервюто“[32] в съвременната култура неизбежно оказва влияние върху структурирането на интересите на читателската публика и статута на писателя и литературата в публичното пространство.

Като форма на взаимодействие между медиите и литературата литературното интервю има решаваща роля за медиализацията и масовизацията на писателската фигура. Всъщност именно заради тези рискове на интервюто редица писатели отказват да бъдат интервюирани. Но от друга страна „капсулирането“ на писателя и литературата в границите на културния елит е непродуктивно и недалновидно решение. От гледна точка на литературната и междулитературна рецепция много по-продуктивно е извличането на позитиви от този процес в посока на приобщаване на широка читателска публика към ценностната литература.

В заключение, разглеждането на ролята и функциите на интервюто в хърватско-българските литературни отношения след 1989г. насочва към следните изводи:

Литературното интервю като инструмент на междулитературното общуване отразява общия модел от нагласи, отношения и културни потребности, актуални в разглеждания период.

Интервюто участва активно в изграждането на контекст на рецепционните явления, което е решаващо условие за осигуряването на пълноценна рецепция.

Литературното интервю ясно откроява динамиката на отношението в триадата автор – творба – читател в процеса на рецепцията; участва в преразглеждането на културните конвенции и критерии на прочита.

Писателското интервю се очертава като важен сегмент от полето на рецепцията, в който публичността на писателската фигура се практикува и преживява, а радикалните промени в статута на писателя и литературата в съвремен-

[30] Deleuze, Gilles and Claire Parnet. *Dialogues II.* Revised edition. New York, Columbia University Press, 2007, p. 27. <https://www.dirzon.com/> (20. 9. 2022).

[31] Пак там.

[32] Masschelein, A., Meurée, C., Martens, D., Vanasten, S. The Literary Interview. An Annotated Bibliography. // *Poetics Today*, 35 (1), 2014, с. 52.

ната култура стават видими. Българската рецепция на хърватската литература показва, че въпреки тези промени, писателското присъствие в публичното пространство продължава да се свързва с очаквания за обществена роля и мисия.

Ina Hristova

INTERVJU U HRVATSKO-BUGARSKIM KNJIŽEVNIM ODNOSIMA (U RAZDOBLJU NAKON 1989.)

Uloga intervjua na polju interliterarne recepcije jedva da je istražena. Intervju kao medijski tekst izravno sudjeluje u međuknjiževnoj komunikaciji i, za razliku od književne kritike, ima mnogo širu publiku. Štoviše, s obzirom na ustrajnu tendenciju ograničavanja stručne književne kritike, intervju često ima vodeću ulogu u konstruiranju recepcijskih slika i prikaza.

Promatranja medijske recepcije hrvatske književnosti u razdoblju nakon 1989. godine pokazuju prisutnost intervjua s hrvatskim piscima kako u specijaliziranim publikacijama, tako i u onima usmjerenima na širu publiku. Ovisno o pristupima i strategijama intervjuiranja te sa stajališta vodećih tema i vrste informacija, izdvajaju se dva modela koja se mogu definirati kao književno-analitički intervju i intervju s književnikom.

Književno-analitički intervju uključuje razgovore s Mirom Gavranom, Ivanom Hercegom, Brankom Čegecom, Slavenkom Drakulić, Kristinom Gavran, dio razgovora s Milenkom Jergovićem. U ovom modelu pitanja se fokusiraju na piščevo djelo ili tematiziraju određena djela kroz pojedine književne kategorije – lik, radnju, kronotop, simbolički svijet. Njegova je osobitost proširena struktura pitanja koja sadrže opsežne komentare, formuliraju teze i usporedbe, iznose ideje i prosudbe temeljene na temeljitom poznavanju djela intervjuiranog pisca. U intervjuu, kao krajnji rezultat, format pitanje/odgovor funkcionira kao vanjski okvir analitičko-interpretativne naracije koja konstruira predodžbu o pojedinom umjetničkom djelu ili o cjelokupnom piščevom opusu.

U intervjuu s piscem, pitanja su usmjerena na osobnost autora. Strukturom dominira kontekstualni pristup – pitanja postavljaju općenite teme iz društveno-političkog i socio-kulturnog konteksta, a ponekad se dotiču i piščeva osobnog života i biografije. Većina razgovora s D. Ugrešićem i M. Jergovićem odnosi se na ovaj model. Analiza izvora ima za cilj konstruirati tipologiju piščevih slika i piščevih uloga u javnom prostoru.

Zaključak: književni intervju aktivno sudjeluje u izgradnji konteksta recepcijske pojave, što je odlučujući uvjet za osiguranje punopravne recepcije. Intervju s piscem nameće se kao važan segment recepcijskog polja u kojem postaju vidljive radikalne promjene statusa pisca i književnosti u suvremenoj kulturi. Bugarska recepcija hrvatske književnosti pokazuje da je unatoč tim promjenama prisutnost književnika u javnom prostoru i dalje povezana s očekivanjima društvene uloge i misije.

(Prevela D. Glasnova)

Ina Hristova

The Interview in Croatian-Bulgarian Literary Relations (in the Period Since 1989)

The article examines the role and function of the interview in the Bulgarian reception of Croatian literature since 1989. The analysis focuses on the characteristics of the various types and specific strategies of interviewing. The main criteria of the analysis are the following: the content and form of the interview, the type of information concerned, the roles assigned to the writer, the way in which questions are asked, the authorial positioning. Two models of the interview are distinguished: a literary-analytical interview that focuses on the writer's work and a writer's interview that focuses on the writer's personality. An important research question is how these different models of the interview function in the reception process and the construction of a reception context and reception images and ideas about Croatian literature in Bulgarian cultural space.